

УДК: 339.543

JEL Classification: F14, F15, F62, E32

DOI: 10.31767/nasoa.1-2026.09

П. О. ЛИТВИНЕНКО,

кандидат економічних наук, старший викладач,
кафедра міжнародного бізнесу та логістики,
Національний технічний університет України,
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
e-mail: Lytvynenkopa@gmail.com
ORCID: 0009-0007-1537-0791

Міжнародна торгівля в умовах глобальної турбулентності: структурні зрушення та економічні наслідки

У статті проаналізовано трансформацію міжнародної торгівлі під впливом глобальної економічної турбулентності, спричиненої пандеміями, конфліктами, торговельними війнами та фрагментацією світової економіки. Актуальність дослідження підкреслюється специфікою України, яка зазнає воєнних шоків та потребує інтеграції в європейські ланцюги доданої вартості. Систематизовано еволюцію теорій міжнародної торгівлі та оцінено вплив глобальних шоків на торговельні потоки. Визначено ключові трансформації торговельної архітектури України на основі аналізу потенціалу плану ЄС Ukraine Facility щодо модернізації експорту. Досліджено комплекс адаптивних механізмів економіки, зокрема диверсифікацію експорту, розвиток переробної промисловості, модернізацію транспортно-логістичної інфраструктури та державну підтримку стратегічних секторів. Наукова новизна полягає у комплексній оцінці торговельної стійкості, яка враховує взаємодію глобальних шоків, логістичних розривів, регіоналізації потоків та інституційної інтеграції, що дає змогу кількісно та концептуально аналізувати адаптивність економіки. Практичне значення полягає у формуванні стратегій України в умовах глобальної турбулентності, де ключовими детермінантами торговельної стійкості є інтеграція до європейського економічного простору, диверсифікація експорту, модернізація інфраструктури та розвиток секторів із високою доданою вартістю. Результати дослідження підтверджують системну трансформацію світової торгівлі від моделей, орієнтованих на мінімізацію витрат, до концепцій, згідно з якими пріоритетами є стійкість, регіоналізація та структурна адаптація, що формує основу довгострокової конкурентоспроможності України.

Ключові слова: торговельна стійкість, глобальні шоки, регіоналізація, friend-shoring, глобальні ланцюги доданої вартості, план ЄС Ukraine Facility, Україна.

P. O. LYTVYENENKO,

*PhD in Economics, Senior Lecturer,
Department of International Business and Logistics,
National Technical University of Ukraine,
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”,
e-mail: Lytvynenkopa@gmail.com,
ORCID: 0009-0007-1537-0791*

International Trade in the Context of Global Turbulence: Structural Shifts and Economic Consequences

The article analyzes the transformation of international trade under the influence of global economic turbulence caused by pandemics, conflicts, trade wars, and the fragmentation of the world economy. The relevance of the study is emphasized by Ukraine’s specific situation, which is experiencing wartime shocks and requires integration into European value chains. The evolution of international trade theories has been systematized, with assessing the impact of global shocks on trade flows. Key transformations of Ukraine’s trade architecture have been identified based on the potential of the EU Ukraine Facility plan for export modernization. A comprehensive set of economic adaptation mechanisms has been studied, including export diversification, the development of processing industries, modernization of transport and logistics infrastructure, and government support for strategic sectors. The scientific novelty lies in the comprehensive assessment of trade resilience, encompassing the interaction of global shocks, logistical disruptions, flow regionalization, and institutional integration, allowing both quantitative and conceptual analysis of economic adaptability. The practical significance is in shaping strategies for Ukraine under conditions of global turbulence, where the key determinants of trade resilience are integration into the European economic area, export diversification, infrastructure modernization, and the development of high value-added sectors. The results confirm a systemic transformation of global trade from cost-minimization models to concepts prioritizing resilience, regionalization, and structural adaptation, laying the basis for Ukraine’s long-term competitiveness.

Keywords: *trade resilience, global shocks, regionalization, friend-shoring, global value chains, EU Ukraine Facility, Ukraine.*

Актуальність дослідження. Глобальна економічна турбулентність, спричинена конфліктами, пандемією та фрагментацією торгівлі, ставить під сумнів традиційні моделі міжнародної торгівлі, орієнтовані на порівняльні переваги. Процеси регіоналізації та орієнтація на стійкість потребують нових теоретичних підходів. Однак досі бракує системного аналізу трансформації міжнародної торгівлі під впливом глобальної турбулентності та адаптації України до нових економічних умов. Для України актуальність проблеми зростає внаслідок воєнних шоків і потреби інтеграції в європейські ланцюги

доданої вартості.

Метою статті є обґрунтування трансформації міжнародної торгівлі в умовах глобальної турбулентності на основі аналізу структурних змін торговельних потоків, зокрема переходу від парадигми порівняльних переваг до концепції стійкості, що має особливе значення для України в контексті європейської інтеграції.

Досягнення мети передбачає: систематизацію еволюції теорій торгівлі; оцінку впливу глобальних шоків і геополітичної фрагментації на світову торгівлю та глобальні ланцюги доданої вартості; визначення ключових трансформацій торговельної архітектури України на основі аналізу потенціалу плану ЄС *Ukraine Facility* щодо модернізації експорту; формулювання концептуальних висновків щодо торговельної політики України.

Огляд літературних джерел. Теоретичний фундамент аналізу міжнародної торгівлі закладено класичною теорією порівняльних переваг Д. Рікардо, згідно з якою спеціалізація країн визначається відносними витратами виробництва [1]. Подальший розвиток цієї теорії відбувся у межах моделі Хекшера–Оліна, яка пояснює торговельні потоки відмінностями у факторній забезпеченості економік. Однак зазначені підходи мають переважно статичний характер і недостатньо враховують структурні зрушення та шоки [2].

Суттєвим внеском у розуміння сучасних торговельних процесів є нова теорія торгівлі, згідно з якою ефект масштабу та диференціація продукції є ключовими детермінантами міжгалузевої та внутрішньогалузевої торгівлі [3]. Надалі ці ідеї набули розвитку в межах концепції глобальних ланцюгів доданої вартості (GVC), відповідно до якої міжнародна торгівля є результатом фрагментованого виробництва та складних мережевих взаємозв'язків між країнами. GVC-підхід дає змогу пояснити вразливість світової торгівлі до системних шоків та механізми її адаптації [4].

Теорія стратегічної торгівлі обґрунтовує активну роль держави у підтримці національних виробників у секторах із недосконалою конкуренцією. Інституційний вимір торговельних процесів розкрито у працях із політичної економії торгівлі, де торговельна політика трактується як результат взаємодії державних інтересів і приватного лобізму [5].

Сучасні дослідження присвячені проблематиці ризиків і невизначеності, де підкреслено що глобальні шоки істотно впливають на організацію виробництва та структуру торговельних потоків [6]. Важливого значення набуває теорія регіоналізації, згідно з якою сучасна глобальна економіка характеризується посиленням внутрішньорегіональної торгівлі та переорієнтацією глобальних ланцюгів у межах інтеграційних блоків [6, 7].

Подальший розвиток цих підходів відображено в концепції *resilience advantage*, відповідно до якої конкурентні позиції країн дедалі більше визначаються не мінімізацією витрат, а здатністю забезпечувати стійкість торговельно-виробничих систем до зовнішніх потрясінь [6]. Її логічним продовженням є концепція *friend-shoring*, що пояснює переорієнтацію торговельних потоків на користь політично та інституційно близьких

партнерів у відповідь на геополітичну фрагментацію світової економіки [8].

Отже, еволюція теоретичних підходів свідчить про перехід від класичних моделей, орієнтованих на ефективність і порівняльні переваги, до сучасних концепцій, де ключову роль відіграють стійкість, політична близькість і структурна адаптація.

Синтез теорій GVC, регіоналізації, стратегічної торгівлі та *resilience advantage* формує концептуальну основу дослідження міжнародної торгівлі в умовах глобальної турбулентності й дає змогу інтерпретувати поточні структурні зрушення як системну трансформацію світової торговельної архітектури.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах світова торгівля зазнає значних структурних змін під впливом геополітичної турбулентності, торговельної політики та глобальних шоків, які проявляються у нових патернах торговельної інтеграції, адаптації GVC, а також у зміні ролі торгівлі як двигуна економічного зростання. Результати останніх аналітичних звітів провідних міжнародних організацій дають змогу окреслити ключові тренди й їхні механізми.

Світова торгівля продовжує зростати, але темпи зростання значно сповільнилися [9]. Це твердження узгоджується з висновками Всесвітньої організації торгівлі (ВТО) стосовно 0,5-відсоткового зростання обсягів торгівлі у 2026 р. після перегляду прогнозів у бік зниження внаслідок торговельної невизначеності й тарифів [10]. Отже, хоча торгівля зберігає позитивний динамічний імпульс, її структурні драйвери змінюються під впливом політичних та економічних чинників.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у нещодавньому звіті *Risks and Resilience in Global Trade* підкреслює, що від 2020 року міжнародна торгівля зазнала серії перекриваючих шоків, які позначилися на глобальних ланцюгах постачання. Аналіз показує, що адаптація до ризиків не обмежується простим переміщенням виробництва до національних ринків або радикальним скороченням міжнародних зв'язків. Стійкість досягається через динамічні та взаємопов'язані мережі й підвищення гнучкості в управлінні ланцюгами. Крім того, ОЕСР наголошує, що агресивні спроби повністю локалізувати виробництво можуть знизити торгівлю на 18% і призвести до скорочення світового ВВП без гарантії значного підвищення стійкості [11].

GVC, на які припадає близько 70% міжнародної торгівлі, продовжують впливати на структуру торговельних потоків. Глибока інтеграція та вузька спеціалізація постачальників і виробників створюють стійкі зв'язки, менш чутливі до короткострокових бар'єрів ніж традиційні форми торгівлі.

Фахівці Міжнародного валютного фонду (МВФ) останніми роками все частіше вказують на те, що невизначеність стає «новою нормою» для глобальної економіки. А торговельні бар'єри, як-от тарифи, посилюють ризики і сповільнюють економічну активність. Водночас стійкість світової економіки в умовах турбулентності торгівлі частково зумовлена адаптивністю приватного сектору, зокрема збільшенням запасів, передчасними імпортними закупівлями та диверсифікацією поставок.

Збереження правил багатосторонньої торгівлі та інтеграційних рамок допомагає мінімізувати тривалі негативні наслідки від торговельних конфліктів [9].

Фахівці Світового банку (СБ) підкреслюють, що глобальні темпи економічного зростання значно знизились порівняно з попереднім десятиліттям, що відображає вплив турбулентності торгівлі на макроекономічні показники світових економік, у т. ч. звуження каналів передачі зростання через торгівлю. Це особливо характерно для країн, що значною мірою залежать від експорту товарів і входять до складних GVC [12].

За оцінками ЄС, глибока інтеграція внутрішнього ринку ЄС сприяє економічній стійкості та зростанню, особливо для країн із нещодавнім членством, де протягом останніх двох десятиліть відбулося суттєве збільшення ВВП. Це свідчить, що інституційна інтеграція може посилювати резильєнтність економік, зокрема у відповідь на зовнішні шоки [13].

Економічні та соціальні наслідки турбулентності мають різний вплив на різні групи економік, що потребує адаптивних політик для розподілу ризиків і захисту ефективного функціонування ринків. Глобальні тенденції у міжнародній торгівлі свідчать про системну трансформацію світової економічної інтеграції. GVC демонструють значну стійкість, але потребують інституційної та регуляторної підтримки для продовження інтеграції. Сповільнення темпів зростання торгівлі, посилення геополітичної турбулентності та фрагментація GVC підкреслюють необхідність перегляду традиційних моделей конкурентних переваг і формування адаптивних торговельно-логістичних стратегій.

Зростання ролі концепції *resilience advantage* демонструє, що здатність економік протистояти зовнішнім шокам стає критичною детермінантою конкурентоспроможності (табл. 1).

Таблиця 1

Глобальні тенденції у міжнародній торгівлі та їхній вплив на країни

Категорія	Глобальні тенденції	Вплив на країни	Особливості для України
Темпи зростання торгівлі	Сповільнення глобальної торгівлі	Зменшення динаміки експорту, потреба у диверсифікації ринків	Відновлення експорту (+13,4% у 2024 р.), часткова нормалізація роботи портів і логістики
Геополітична турбулентність	Зростання торговельних бар'єрів, <i>friend-shoring</i> , регіоналізація	Збільшення ролі політичної та інституційної сумісності партнерів	Активна переорієнтація на торгівлю з ЄС, адаптація ланцюгів постачання
Глобальні ланцюги доданої вартості	Фрагментація виробництва, підвищена вразливість до шоків	Необхідність стійких мереж та адаптивних стратегій	Інтеграція у європейські GVC, часткова диверсифікація та модернізація виробництва

Ризики та стійкість	Роль <i>resilience advantage</i> для адаптації	Конкурентні переваги визначаються здатністю протистояти шокам	Підвищення стійкості українських торговельно-виробничих систем через <i>Ukraine Facility</i> та реформи
Інституційна підтримка	Наднаціональні механізми фінансування	Сприяння стабілізації та модернізації економіки	<i>EC Ukraine Facility</i> фінансує макростабільність, інфраструктуру та інтеграцію у європейські ланцюги вартості

Джерело: складено автором за [1, 8, 15, 17]

В Україні ці тенденції проявляються у відновленні експорту, диверсифікації торговельних потоків, інтеграції у європейські ланцюги доданої вартості та активній участі в механізмах інституційної та фінансової підтримки, зокрема через план *EC Ukraine Facility* (табл. 2). Отже, приклад України демонструє поєднання адаптивності національної економіки з глобальними процесами регіоналізації та *friend-shoring*, що підкреслює практичну актуальність теоретико-методологічного переосмислення міжнародної торгівлі в умовах глобальної турбулентності.

Таблиця 2

Ключові механізми адаптації України до глобальної турбулентності у міжнародній торгівлі

Механізм	Опис	Очікуваний ефект
Інституційна інтеграція	Участь у внутрішньому ринку ЄС, імплементація європейських стандартів	Підвищення економічної стійкості, доступ до ринків, інтеграція у GVC
Наднаціональне фінансування	<i>EC Ukraine Facility</i> (50 млрд євро), програми МВФ та СБ	Підтримка макростабільності, інфраструктури, інвестицій, модернізація експорту
Диверсифікація експорту	Розширення товарної структури та ринків	Зменшення ризиків, підвищення стійкості
Розвиток переробної промисловості	Підвищення доданої вартості у виробництві	Збільшення конкурентних переваг, зменшення сировинної залежності
Адаптація логістики та транспортної інфраструктури	Відновлення портів, модернізація транспортних коридорів	Прискорення експорту, інтеграція у GVC, забезпечення безпеки постачань
Сприяння приватному сектору	Запаси, диверсифікація постачальників, передчасні закупівлі	Підвищення гнучкості, мінімізація втрат від шоків
Підтримка стратегічних секторів	Машинобудування, харчова промисловість, енергетика	Формування стійких конкурентних переваг

Джерело: складено автором за [10, 15]

Аналіз комплексного набору механізмів підтримки міжнародної торгівлі України демонструє системну взаємодію інституційної інтеграції, наднаціонального фінансування, диверсифікації експорту, розвитку

переробної промисловості, адаптації логістики та транспортної інфраструктури, сприяння приватному сектору та підтримки стратегічних секторів у формуванні стійких торговельно-виробничих систем. Ці механізми не діють ізольовано, а взаємопов'язано забезпечують *resilience advantage* України, тобто здатність економіки ефективно реагувати на мультифакторні шоки, підтримувати макростабільність та інтегруватися у глобальні й регіональні ланцюги доданої вартості.

Війна в Україні (від 2022 р.) та глобальні економічні шоки спричинили суттєві структурні зміни в міжнародній торгівлі країни. Незважаючи на військову агресію, Україна демонструє значну адаптаційну здатність, яка відображається у відновленні експорту, диверсифікації торгівлі, зміцненні торговельних зв'язків з ЄС та іншими партнерами. Експорт України у 2024 р. збільшився на 13,4% до приблизно 41 млрд дол., що свідчить про здатність торговельної системи знову набирати оберти після логістичних і безпекових обмежень у попередні роки. Зростання експорту відбувалося на тлі нормалізації роботи портів і збільшення вантажообігу морем, що свідчить про часткове відновлення участі країни у GVC. У структурі українського експорту зберігається значна частка сільськогосподарської продукції. Основними товарами лишаються соняшникова олія, зерно, металопродукція та інші сільгосптовари [14].

ЄС лишається найбільшим торговельним партнером України, на який припадало понад 50% товарної торгівлі у 2024 р., а товарообіг між Україною та ЄС сягнув у цьому році приблизно 67,2 млрд євро [13]. Такі показники відображають значну інтеграцію української економіки в європейські торговельні платформи та ланцюги доданої вартості. Однак торгівля залишається чутливою до змін у зовнішньому середовищі. Експорт сільськогосподарських культур до ЄС, який суттєво зріс під час війни завдяки автономним торговельним заходам, стикається з відновленням тарифних квот після завершення тимчасових преференцій [13]. Ці зміни ставлять перед Україною завдання розвитку переробної промисловості та виробництва товарів із більшою доданою вартістю.

ЄС запровадив спеціальний план підтримки ЄС *Ukraine Facility* на 2024–2027 рр. для фінансування та відновлення економіки України загальною сумою до 50 млрд євро. Це фінансування спрямоване на пряму підтримку державного бюджету для забезпечення макростабільності; формування інвестиційних фондів для підтримки інфраструктури, логістики та переробки; технічну підтримку проведення реформ, зокрема адаптації до європейських стандартів та інтеграції у внутрішній ринок ЄС [13]. План ЄС *Ukraine Facility* підкреслює важливість реформ у транспортній інфраструктурі, митному та логістичному середовищі, що має безпосередній вплив на здатність українських експортерів інтегруватися до європейських і глобальних ринків.

МВФ надає Україні підтримку через програму *Extended Fund Facility*, що включає значні фінансові ресурси для стабілізації макроекономіки та реформ, спрямованих на підтримку держбюджету та забезпечення економічної стійкості в умовах війни. Хоча програма розрахована на широкий фінансовий сектор, стабільність макроекономічного середовища

безпосередньо впливає на обсяги та напрямки торгівлі. Фахівці ОЕСР підкреслюють важливість Українського інвестиційного рамкового механізму (*Ukraine Investment Framework*) як частини плану ЄС *Ukraine Facility*, метою якого є мобілізація публічних і приватних інвестицій в інфраструктуру, енергетику та підтримку малих і середніх підприємств, що є ключовими чинниками для поліпшення експортних можливостей та інтеграції у світову торгівлю [15].

Отже, інтеграція України до європейського економічного простору, забезпечення стабільних торговельних зв'язків з ЄС, а також мобілізація інвестицій і проведення реформ у транспортно-логістичній інфраструктурі є ключовими чинниками зміцнення стійкості її міжнародної торгівлі в умовах глобальної турбулентності.

Провідними механізмами для прискорення такої інтеграції торговельної архітектури України є регіоналізація та *friend-shoring*. Подальша адаптація міжнародної торгівлі України має відбуватися шляхом диверсифікації постачальників, підвищення гнучкості логістичних систем і посилення державної підтримки стратегічних секторів.

Для візуалізації послідовності процесів і ключових механізмів формування торговельної стійкості на рисунку представлено модель трансформації глобальних шоків у логістичні розриви та регіоналізацію, що призводить до інституційно підтримуваного зростання адаптивності міжнародної торговельної системи. Модель відображає послідовну трансформацію міжнародної торговельної системи під впливом глобальних шоків і механізм формування стійкості торгівлі через регіоналізацію та інституційну інтеграцію. Модель візуалізує взаємозв'язок між екзогенними ризиками, трансмісійними каналами та кінцевим результатом у вигляді підвищення торговельної стійкості.

Рис. 1. Модель адаптивної регіональної стійкості міжнародної торгівлі

Джерело: авторська розробка

До екзогенних (глобальних) шоків належать пандемія COVID-19, геополітичні конфлікти, торговельні війни та санкційні режими. Шок є екзогенною змінною, що запускає структурну перебудову торговельної системи.

Глобальні шоки трансформуються у логістичні розриви внаслідок порушення GVC, зростання транспортних витрат, блокування маршрутів і дефіциту критичних компонентів. Для України додатковим чинником стали воєнні дії, блокада портової інфраструктури та руйнування транспортних коридорів. У моделі логістичний розрив виконує функцію трансмісійного механізму, через який шок впливає на структуру міжнародної торгівлі.

У відповідь на підвищення логістичних ризиків компанії переходять

до стратегій *near-shoring* та *friend-shoring*, скорочують довжину ланцюгів поставок і посилюють внутрішньорегіональну кооперацію. У межах моделі регіоналізація постає як адаптивна реакція економічної системи на логістичні обмеження.

Регіоналізація закріплюється через інституційні механізми, у т. ч. через укладання регіональних торговельних угод, гармонізацію стандартів, спрощення митних процедур і фінансову підтримку трансформації. У випадку України ключову роль відіграє поглиблення інтеграції з ЄС та реалізація ініційованих ЄС інструментів, зокрема плану ЄС *Ukraine Facility*. У моделі інституційна інтеграція постає як каталізатор стабілізації нових торговельних маршрутів і зниження транзакційних ризиків.

Фінальним результатом трансформації міжнародної торговельної системи під впливом глобальних шоків є формування нової конфігурації міжнародної торгівлі, що характеризується диверсифікацією торговельних партнерів, зменшенням залежності від високоризикових напрямів, швидшим відновленням експорту після шоків і зростанням частки продукції з вищою доданою вартістю. Отже, торговельна стійкість формується не через повернення до попередньої моделі глобалізації, а через інституційно закріплену регіоналізацію та поглиблення інтеграційних зв'язків.

Згадані вище послідовні етапи трансформації міжнародної торгівлі дають змогу формалізувати комплексний механізм підвищення стійкості торговельної системи. Для подальшого аналітичного дослідження цієї динаміки модель можна представити у вигляді функціональної залежності, що кількісно або концептуально описує взаємозв'язок між екзогенними ризиками, трансмісійними каналами та компенсаторними адаптивними реакціями системи. Тобто модель торговельної стійкості (*TR*) можна формалізувати як функціональну залежність від чотирьох ключових змінних:

$$TR=f(GS, LD, REG, INST),$$

де: *TR* – рівень торговельної стійкості системи; *GS* – інтенсивність глобального шоку, що діє як первинна екзогенна загроза (пандемії, геополітичні конфлікти, торговельні війни, санкції); *LD* – масштаб логістичного розриву, що відображає порушення *GVC* і транспортних маршрутів; *REG* – рівень регіоналізації, що характеризує адаптивну перебудову торговельних потоків у межах політично та економічно близьких регіонів; *INST* – глибина інституційної інтеграції, що включає регіональні торговельні угоди, гармонізацію стандартів, спрощення процедур і державну підтримку трансформації.

У цій функціональній формі *GS* та *LD* мають негативний первинний ефект на *TR*, зменшуючи стійкість торговельної системи внаслідок посилення ризиків і дисбалансів. Натомість *REG* та *INST* виконують компенсаторну роль, підвищуючи адаптивність системи та відновлюючи її стабільність. Модель дає можливість проведення кількісного або якісного аналізу способів трансформації екзогенних шоків через логістичні та інституційні механізми у підвищення стійкості торгівлі. Такий підхід формалізує взаємодію інтенсивності глобальних шоків і масштабу логістичних розривів із рівнем

регіоналізації та глибиною інституційної інтеграції для визначення кінцевого рівня стійкості торгівлі.

Попри значні втрати виробничого й логістичного потенціалу внаслідок війни, Україна демонструє відновлення експортної активності та посилення торговельної орієнтації на ринок ЄС. Але збереження сировинної домінанті в товарній структурі експорту свідчить про необхідність переходу до виробництва продукції з вищою доданою вартістю. У цьому контексті план ЄС *Ukraine Facility* розглядається як ключовий механізм інституційної та фінансової підтримки, здатний сприяти модернізації інфраструктури, розвитку переробної промисловості та інтеграції українських виробників до європейських GVC.

Глобальна торговельна архітектура після 2018 року зазнала суттєвої трансформації під впливом торговельної війни між США та Китаєм, пандемії COVID-19 та геополітичної фрагментації (табл. 3). Аналітичні матеріали ОЕСР, МВФ та ВТО свідчать про уповільнення темпів зростання світової торгівлі та зростання ролі політичних чинників у формуванні торговельних потоків [10, 16].

Таблиця 3

Динаміка світової торгівлі та ключові індикатори трансформації глобальної торговельної архітектури, 2018–2024 рр.

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Зростання обсягів світової товарної торгівлі, % (реальний обсяг)	3,9	0,9	-5,3	9,7	3,0	0,8	2,0
Світовий експорт товарів, трлн дол. (номінально)	19,6	18,9	17,6	22,4	24,9	23,8	24,1
Кількість нових торговельних обмежень (приблизно; державні заходи, тис. од.)	1,2	1,5	2,6	3,0	2,8	2,9	3,1
Частка внутрішньорегіональної торгівлі у світовому товарообігу, %	52	53	55	56	57	58	59
Середній темп зростання світової торгівлі у 2000–2010 рр., %	5,5 *						

* – середнє за період.

Джерело: складено автором за [10, 16, 17]

Статистичні дані табл. 3 свідчать про структурний злам у динаміці світової торгівлі після 2018 р. Якщо у 2000–2010 рр. середній темп зростання світової торгівлі перевищував 5%, то у 2019–2024 рр. спостерігалось його суттєве уповільнення, а у 2020 р. – глибоке падіння (-5,3%) під впливом пандемії COVID-19. Після короткострокового відновлення у 2021 р. (9,7%) темпи зростання знову сповільнилися, а прогноз на 2026 р. становить лише 0,5%, що є мінімальним показником за останні десятиліття.

Водночас фахівцями ОЕСР зафіксовано зростання кількості торговельних обмежень і посилення ролі державної політики у формуванні торговельних потоків. Частка внутрішньорегіональної торгівлі збільшилась до майже 59%, що підтверджує тенденції регіоналізації та поступове зростання популярності концепції *friend-shoring* [15].

Окремі дослідники зазначають, що сучасна конкурентоспроможність дедалі більше визначається не мінімізацією витрат, а здатністю забезпечувати стійкість GVC. Отже, замість повної деглобалізації відбувається реконфігурація GVC у напрямі регіоналізації та підвищення інституційної сумісності партнерів [6].

Повномасштабна війна, що почалась у 2022 р., спричинила значні втрати виробничого та логістичного потенціалу України. Водночас, попри екстремальні умови, Україна продемонструвала здатність до швидкої адаптації торговельної системи. Глибока інтеграція у внутрішній ринок ЄС створює інституційні передумови для включення українських виробників до європейських ланцюгів доданої вартості [15]. Зростання українського експорту відбулося завдяки частковій нормалізації роботи портів, розвитку альтернативних логістичних маршрутів (Дунайський кластер, сухопутні коридори через ЄС) та диверсифікації напрямків поставок (табл. 4).

Таблиця 4

**Динаміка експорту України та торговельна інтеграція
з ЄС, 2023–2024 рр.**

Показник	2023 р.	2024 р.	Зміна / Частка
Обсяг експорту товарів, млрд дол.	≈ 36,1	≈ 41,0	+13,4%
Частка ЄС у товарному експорті України, %	~ 48 %	> 50 %	Зростання частки
Загальний товарообіг Україна–ЄС, млрд євро	≈ 62,0	≈ 67,2	Позитивна динаміка
Кількість альтернативних логістичних маршрутів	Дунайські порти, авто- та залізничні коридори	Розширення пропускної спроможності	Диверсифікація каналів експорту
Ключові товарні групи експорту	Аграрна продукція, метал	Аграрна продукція, метал, олія, окремі переробні товари	Часткова структурна диверсифікація

Джерело: складено автором за [8, 10, 13, 16]

Статистичні дані свідчать про відновлення експортної активності України у 2024 р. після глибокого шоку 2022–2023 рр. Зростання експорту на 13,4% супроводжується посиленням ролі ЄС як ключового торговельного партнера (понад 50% товарообігу), що відображає структурну переорієнтацію торговельних потоків у напрямі регіоналізації та *friend-shoring*.

Розвиток Дунайського логістичного кластеру та сухопутних коридорів через країни ЄС забезпечив диверсифікацію експортних маршрутів і підвищення стійкості торговельної системи. Водночас збереження домінування сировинних товарів підтверджує необхідність переходу до експорту з вищою доданою вартістю, що відповідає рекомендаціям ОЕСР.

Важливу роль відіграють програми ЄС *Ukraine Facility* та *МВФ Extended Fund Facility*, спрямовані на підтримку макростабільності, модернізацію інфраструктури та стимулювання інвестицій. Проте

сировинний характер структури українського експорту формує ризики залежності від цінової кон'юнктури.

Висновки. Дослідження демонструє практичну реалізацію концепції *resilience advantage* в Україні шляхом комплексного поєднання інституційної інтеграції, наднаціонального фінансування, диверсифікації ринків та адаптації логістичної інфраструктури. Торговельна стійкість формується не лише на основі факторної забезпеченості, а насамперед через інституційну включеність та фінансово-інфраструктурну підтримку, що забезпечує адаптивність економіки до мультифакторних глобальних шоків.

Результати дослідження підтверджують системну трансформацію світової торгівлі: від моделі мінімізації витрат до моделі, орієнтованої на стійкість. Основними механізмами цієї трансформації є регіоналізація та *friend-shoring*, які зумовлюють перерозподіл торговельних потоків у межах політично та економічно близьких регіонів. Глобальні ланцюги доданої вартості зберігають ключову роль, проте стають більш регіоналізованими та інституційно структурованими, що підвищує їхню здатність протистояти зовнішнім шокам.

Для України ключовими детермінантами торговельної стійкості є: інтеграція до європейського економічного простору, модернізація транспортно-логістичної та виробничої інфраструктури, диверсифікація експорту та розвиток секторів із високою доданою вартістю. Саме поєднання інституційної включеності та структурної модернізації формує основу довгострокової конкурентоспроможності України в умовах глобальної трансформації міжнародної торгівлі.

Надійшла 20.02.2026

Прорецензована 06.03.2026

Підписана до друку 17.03.2026

Оприлюднена 31.03.2026

Список використаних джерел

1. Ricardo D. On the Principles of Political Economy and Taxation. The Works and Correspondence of David Ricardo. Vol. 1. Liberty Fund, Indianapolis. URL: <https://competitionandappropriation.econ.ucla.edu/wp-content/uploads/sites/95/1970/01/Principles-of-Political-Economy-and-Taxation-1817.pdf>
2. VanGrasstek C. Employment and the Political Economy of Trade: A Structured Review of the Literature. *OECD Trade Policy Papers*. 2011. No. 133. Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/5kg3nh4jlv0x-en
3. Krugman P. R. Increasing returns, monopolistic competition, and international trade. *Journal of International Economics*. 1979. No. 9 (4). P. 469–479. DOI: 10.1016/0022-1996(79)90017-5
4. Gereffi G., Humphrey J., Sturgeon T. The Governance of Global Value Chains. *Review of International Political Economy*. 2005. No. 12 (1). P. 78–104. DOI: 10.1080/09692290500049805
5. Brander J. A., Spencer B. J. *Export subsidies and international market share rivalry*. *Journal of International Economics*. 1985. No. 18 (1–2). P. 83–100. DOI: 10.1016/0022-1996(85)90006-6
6. Freeman R., Baldwin, R. (2022). Risks and global supply chains: What we know and what we need to know. *Annual Review of Economics*. 2022. No. 14 (1). P. 153–180. DOI: 10.1146/annurev-economics-051420-113737

7. Antràs P., Chor D. Organizing the Global Value Chain. *Econometrica*. 2023. No. 81 (6). P. 2127–2204. DOI: 10.3982/ECTA10813
8. Evenett S. J. Protectionism, state discrimination, and international business since the onset of the global financial crisis. *Journal of International Business Policy*. 2019. No. 2 (1). P. 9–36. DOI: 10.1057/s42214-019-00021-0
9. Resilience in a World of Uncertainty. IMF. October 17, 2025. URL: <https://www.imf.org/en/news/articles/2025/10/17/sp101725-resilience-in-a-world-of-uncertainty>
10. *Global Trade Outlook and Statistics*. WTO. April 2025. URL: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/trade_outlook25_e.htm
11. OECD Supply Chain Resilience Review: Navigating Risks. Paris: OECD Publishing, 2025. DOI: 10.1787/94e3a8ea-en
12. Global Economic Prospects, June 2025. International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. DOI: 10.1596/978-1-4648-2193-6
13. Upgraded EU-Ukraine trade agreement enters into force. European Commission. October 29, 2025. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_2543
14. *Ukrainian exports increased by 13.4% to USD 41 billion in 2024*. Business. Diia. 31 December, 2024. URL: <https://www.export.gov.ua/news/ukrainian-exports-increased-billion-in-2024>
15. *OECD Economic Surveys: Ukraine 2025*. Paris: OECD Publishing, 2025. DOI: 10.1787/940cee85-en
16. *How Ukraine is Managing a War Economy*. IMF. December 22, 2022. URL: <https://www.imf.org/en/news/articles/2022/12/20/cf-how-ukraine-is-managing-a-war-economy>
17. *Trade and Development Report 2025: Overview*. UNCTAD, 2025. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2025overview_en.pdf

References

1. Ricardo, D. (n.d.). *On the Principles of Political Economy and Taxation*. The Works and Correspondence of David Ricardo. Vol. 1. Liberty Fund, Indianapolis. Retrieved from <https://competitionandappropriation.econ.ucla.edu/wp-content/uploads/sites/95/1970/01/Principles-of-Political-Economy-and-Taxation-1817.pdf>
2. VanGrasstek, C. (2011). Employment and the Political Economy of Trade: A Structured Review of the Literature. *OECP Trade Policy Papers*, 133. Paris: OECP Publishing. DOI: 10.1787/5kg3nh4jlv0x-en
3. Krugman, P. R. (1979). Increasing returns, monopolistic competition, and international trade. *Journal of International Economics*, 9 (4), 469–479. DOI: 10.1016/0022-1996(79)90017-5
4. Gereffi, G., Humphrey, J., & Sturgeon, T. (2005). The Governance of Global Value Chains. *Review of International Political Economy*, 12 (1), 78–104. DOI: 10.1080/09692290500049805
5. Brander, J. A., & Spencer, B. J. (1985). Export subsidies and international market share rivalry. *Journal of International Economics*, 18 (1–2), 83–100. DOI: 10.1016/0022-1996(85)90006-6
6. Freeman, R., & Baldwin, R. (2022). Risks and global supply chains: What we know and what we need to know. *Annual Review of Economics*, 14 (1), 153–180. DOI: 10.1146/annurev-economics-051420-113737
7. Antràs, P., & Chor, D. (2013). Organizing the Global Value Chain. *Econometrica*, 81 (6), 2127–2204. DOI: 10.3982/ECTA10813
8. Evenett, S. J. (2019). Protectionism, state discrimination, and international business since the onset of the global financial crisis. *Journal of International Business Policy*, 2 (1), 9–36. DOI: 10.1057/s42214-019-00021-0
9. IMF (2025). Resilience in a World of Uncertainty. Retrieved from <https://www.IMF.org/en/news/articles/2025/10/17/sp101725-resilience-in-a-world-of-uncertainty>

10. WTO (2025). Global Trade Outlook and Statistics. Retrieved from https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/trade_outlook25_e.htm
11. OECD (2025). OECD Supply Chain Resilience Review: Navigating Risks. Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/94e3a8ea-en
12. World Bank (2025). Global Economic Prospects. International Bank for Reconstruction and Development. DOI: 10.1596/978-1-4648-2193-6
13. European Commission (2025). Upgraded EU-Ukraine trade agreement enters into force. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_2543
14. Business. Diia (2024). Ukrainian exports increased by 13.4% to USD 41 billion in 2024. Retrieved from <https://www.export.gov.ua/news/ukrainian-exports-increased-billion-in-2024>
15. OECD. (2025). OECD Economic Surveys: Ukraine 2025. Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/940cee85-en
16. IMF (2022). How Ukraine is Managing a War Economy. Retrieved from <https://www.imf.org/en/news/articles/2022/12/20/cf-how-ukraine-is-managing-a-war-economy>
17. UNCTAD (2025). Trade and Development Report 2025: Overview. Retrieved from https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2025overview_en.pdf

Цитування:

Литвиненко П. О. Міжнародна торгівля в умовах глобальної турбулентності: структурні зрушення та економічні наслідки. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту: зб. наук. праць*. 2026. № 1. С. 91 – 104. DOI: 10.31767/nasoa.1-2026.09

Link to the article:

Lytvynenko, P. (2026). Mizhnarodna torhivlia v umovakh hlobalnoi turbulentnosti: strukturni zrushennia ta ekonomichni naslidky [International Trade in the Context of Global Turbulence: Structural Shifts and Economic Consequences]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii statystyky, obliku ta audytu – Scientific Bulletin of the National Academy of Statistics, Accounting and Audit*, 1, 91 – 104 DOI: 10.31767/nasoa.1-2026.09